

רש"ר הירש ויקרא פרק י פסוק א

ויקחו בני - אהרן וגו': "בני אהרן - שלא חלקו כבוד לאהרן, נדב ואביהוא - לא נטלו עצה ממשה, איש מחתתו - איש מעצמו יצאו ולא נטלו עצה זה מזה" (תורת - כהנים). הווה אומר: מעצם לשון המקרא למדנו, שבני אהרן נהגו ביהירות; שהרי לא נאמר כאן: ויקחו נדב ואביהוא מחתות ויתנו בהן אש וגו'; אלא הכתוב מקדים את יחס הבנים לאביהם: "בני - אהרן"; ואף לשון איש מחתתו מורה על יהירות; ומכאן, שגם לשון נדב ואביהוא מתבארת במשמעות דומה. הם היו בני אהרן - אך לא נמלכו באביהם תחילה; או דוקא מפני שהיו בני אהרן, היו סבורים שהם פטורים מכל נטילת עצה. הם היו נדב ואביהוא - רק יחידים בתוך עמם; ואף - על - פי - כן לא נמלכו בגדולי האומה; או מתוך שייחסו ערך מופרז לאישיותם, היו סבורים שדי להם בשיקול דעתם. יתר על כן: "איש וגו'": כל אחד מהם פעל רק על - פי יוזמתו שלו, אף לא נטלו עצה זה מזה! אין ספק, שכוונתם היתה רצויה; שהרי הם קרויים "קרובי" גם לאחר שחטאו; וכוונה רצויה זו באה לידי ביטוי בדברי תורת - כהנים: "אף הם בשמחתם כיון שראו אש חדשה עמדו להוסיף אהבה על אהבה". אך עובדה היא: בה בשעה שהאומה זכתה לגילוי קירבת ה', הרי הם חשו צורך בקרבן מיוחד משלהם; ומכאן, שלא פעמה בלבם רוח נכונה של כהונה. כהני ישראל בטלים בכלל האומה; אין להם מעמד משלהם; כל עצמם - שהם עומדים בקרב עמם, ומכאן כל מעמדם לפני ה'. נמצא, שעצם קריבתם היה בה משום חטא; ומאידך, גם קרבנם היה שלא כדין בכל פרטיו. ...אכן אף הקרבת הקרבנות עצמם היתה שלא כדין מכל בחינה. גם המחנות וגם האש וגם הקטורת היו בניגוד להלכה. כל כלי השרת חייבים להיות משל ציבור ולשם קודש (ראה רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ח, ה"ז; הל' בית הבחירה פ"א ה"כ). עם מסירת הקרבן לכלי הקודש של האומה הרי המקריב עומד על אדמת קודש של העם ותורתו; והרי הוא מתמסר לדרישות המקדש - אגב ביטול כל רצון עצמי שרירותי. ואילו המחתה של נדב ושל אביהוא היתה מחתתו של כל אחד מהם; הם לא הקריבו בכלי המקדש, אלא בכלי עצמם - בלא ביטול רצונם העצמי:

חטא נדב ואביהוא הוא שבגאותם רצו להקריב קרבן פרטי אף שקטרת אסור נדבה. מנהיג יהודי צריך להיות חלק מהצבור, ומשמש לציבור, לא חוצה לו.

ויתנו בהן אש - וביתר פירוט: אש זרה; וכביאור ר' עקיבא בתורת - כהנים: מן הכיריים. הם לא נטלו אש מן המזבח, כפי שהדבר נדרש בקטורת התמיד ובקטורת יום הכיפורים; הווה אומר: הם לא לקחו "אש - דת", המצפה להתמסרות הכלל מגדול ועד קטן; אלא היתה זו אש כיריים שלהם. ובסופו של דבר הקטורת עצמה. קטורת היא הקרבן היחיד, שלעולם איננה באה נדבה - לא מידי הציבור ולא מידי יחידים; אין מקטירים אותה אלא כחובת ציבור כל יום - וכחובת כהן גדול ביום הכיפורים (מנחות נ ע"א - ע"ב). כי הקטורת מבטאת את האדם, שכולו עושה נחת רוח לה; כולו עולה לריח ניחוח לה' (ראה פי' שמות ל, א ואילך; לד ואילך). אם רעיון זה הוא מטרה המותווית מפי ה', הרי הוא מייצג את האידיאל של דרישותיו; אך אם הוא בא לידי ביטוי על פי בחירת האדם - בתורת נדבה - יש בו משום יהירות יתירה. אולם יותר מן הכל הדגישה התורה ביחס לאותה הקרבה הרת אסון: אשר לא צוה אתם. אפילו לא היו פרטי המעשה אסורים - כפי שראינו - דיים שלא היו בגדר מצוה, וכבר היו בגדר עבירה.

במסגרת עבודת הקרבנות אין מקום לשרירות סובייקטיבית. אפילו קרבנות הנדבה חייבים להיעשות במסגרת הצורות שנקבעו להם. כי מקריבי הקרבן מבקשים קירבת אלהים; אך זו לא תושג אלא על - ידי שמיעה בקול ה' וקבלת עול מצוותיו. הנה זו הנקודה המבדילה בין יהדות לאליליות. האליליות מבקשת לשעבד את האל בקרבן - למען יעשה את רצון האדם; ואילו אשי ישראל משעבדים את האדם לעבודת ה' - למען יקבל על עצמו את עול מצוותיו. משום כך כל הקרבנות עשויים על - פי מתכונת של מצוה; והמקריב נודר לעשות את המצוה נר לרגליו. משום כך קרבנות הבדויים מלב אדם חותרים תחת אותה אמת, שהקרבן בא לתת לה ביטוי; הם משליטים סובייקטיביות שרירותית - תחת השמיעה בקול ה' וקבלת עול מצוותיו. הננו מבינים אפוא את מות בני אהרן; מותם בשעת חנוכה ראשונה של המקדש הוא אזהרה לכל הכהנים שלעתיד; הוא מוציא כל שרירות מתחום המקדש - שכל עצמו איננו אלא מקדש לתורה; פעילות כהני ישראל תתבטא - לא בהמצאת חידושים בתחום העבודה - אלא במתן תוקף למצוות ה'.

במשכן, לא היה מקום לאישיות עצמית; הכל היה צריך להיות בטל להקב"ה.

רש"ר הירש ויקרא פרק י פסוק ג

נראה אפוא יותר, שיש לבאר מקרא זה כעין הפסוקים שהובאו לעיל מספר יחזקאל: בכוח מעשי בקרובי - תיוודע קדושתו. שכן מתוך שלא אסלח לחטאות קרובי - ואף אגזור עליהם דין מוות - יתברר, שרצוני הוא מוחלט; שהרי אף גדולי עולם הקרובים אלי - ודווקא הם - לא הורשו לסטות הימנו סטייה קלה. כך יכיר העם את כל כובד המשקל של חובת השמיעה בקולי. לפירוש זה, יש בדברים אלה משום נחמה לאהרן; ולפיכך נאמר לאחר מכן: וידם אהרן. אלמלא היו בניו קרובי ה', אולי היה נסלח לחטאם; ואף הגזירה האלוהית שנגזרה עליהם לא היה בה משום אזהרה כה חמורה לעם. דברים אלה הם בניגוד לתפיסה המודרנית - המעניקה חסינות לגדולי הרוח על עבירות מוסריות שבידם; לדידה, זכאים אנשי רוח ליחס של סלחנות יתירה, אם פגעו בחוקי המוסר האלוהי. ואילו בתפיסת היהדות - כל הגדול מחבירו, חובותיו המוסריות גדולות ממנו. וכך דרשו במסכת יבמות קכ"א ע"ב: "וסביביו נשערה מאד (תהלים נ, ג) - מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה". וכן כתוב בתהלים פט, ח: "אל נערץ בסוד - קדושים רבה ונורא על - כל - סביביו". ואף מזמור צט דן בקדושת ה' - המרחיקה מסביבתו כל זרות של חולין; כי קדושה היא המצוה הראשונה, המוטלת על כל הזוכה לקירבת ה'. וכן נאמר שם בפסוקים ו - ח: "משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו"; קרובים היו אל ה', ומשום כך היו "קראים אל ה' והוא יענם; בעמוד ענן ידבר אליהם" ועשאים "שומרי עדותיו", מוסרי "חק נתן - למו". ביחס לאחרים - "אתה עניתם, אל נשא היית להם"; ואילו ביחס לעצמם היית "נקם על - עלילותם!"

כשגדולין נענשים, כל העם לומד יותר. וזה נחמת אהרן.

רש"ר הירש ויקרא פרק י פסוק ו

(ו) ראשיכם אל - תפרעו. הכהן הגדול נצטווה לדורות - אף בשעת מות שבעת הקרובים: "את - ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרם" (להלן כא, י); ואילו כאן נאסרה פריעה ופרימה גם לאהרן וגם לבניו. כי באותו יום שמיני היו גם הבנים, הכהנים ההדיוטות, כלולים במעלת כהן גדול. פריעת ראש היא "גדל פרע שער ראשו" (במדבר ו, ה) - הווה אומר: מניעת תספורת. "פרם" מצוי רק כאן באבל - ולקמן (יג, מה) במצורע. במסכת סוטה ז ע"א שנינו: "אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו"; .

אולי קרוב "פרס" ל"ברס" הארמית. "ברס" היא מלת הניגוד של הטוען ומשיב על דברי חבירו; בלשון חז"ל היא זהה גם עם "אַבְּל" - במשמעות "בקושטא"; כל ההוראות האלה קרובות - על - פי תפיסת הלשון העברית - להפרדה, עשיית חתך וחיתוך לחתיכות. פריעה של מצורע מבטאת את הפחתת ערך האדם מבחינת אישיותו הפרטית; ואילו פרימה מבטאת הפחתה מבחינה חברתית. וזו גם משמעות המעשים האלה, הנעשים בשעת מות קרובים. הם מבטאים את תחושת ההפסד, שהמוות הסב לקרובו של המת. כי המת היה לו בבחינת "שאר"; הוא "השלים" אותו מבחינה אנושית ואזרחית; והחי הפסיד עתה כאדם וכאזרח - כביכול פחת ערכו; ועליו להפגין תחושה זו של הפסד בהופעתו החיצונית - על - ידי מניעת תספורת הראש (כולל זקן) ועל - ידי קריעה בבגד. אותה הרגשה של "שאר" איננה רק מוצדקת, אלא היא מוטלת חובה על - פי הדין. אמנם הלכות אבלות נוהגות מן התורה לכל היותר ביום הראשון - כנראה, רק אם מיתה וקבורה הם ביום אחד; ואילו דיני שבעה ושלושים נוהגים רק מדרבנן; אך כשאר כל מצוות דרבנן נתקבלו כחובה ונתקדשו על - ידי האומה. הם מורים לחיי המשפחה היהודית, מה צריך להיות היחס בין איש לאשתו, בין אב לבנו, בין איש לאחיו.

שונה הדבר בכהן הגדול - וביום ראשון זה של השלמת הקדשת הכהונה היו גם בני אהרן כהנים גדולים. על הכהן הגדול לייצג לפני ה' את האידיאל של עם עולם. לפיכך עליו לדחות את רגשותיו הפרטיים - שנפגעו על - ידי המוות - מפני מחשבת האל ורעיון האומה. כי השרוי במחיצת ה' לא יכירו מוות; ואדם שנפטר רק החליף את זירת חייו. ואף האומה איננה יודעת מוות - "אין ציבור מת" (עי' תמורה טו ע"ב); בלב האומה חיים כל הדורות שעברו, ומקרבה יפרחו כל הדורות שיבואו; עבר ועתיד נוכחים בה בכל הווה. אלמוות זה - בזה ובבא - מקורו במקדש ה'; והכהן הגדול - שהכרות "קדש לה" חקוקה על מצחו - יטיף לקח זה על - ידי מניעת פריעה ופרימה. משום כך נאמר לו לדורות - וביום השמיני נאמר כן גם לבניו: "ראשיכם אל - תפרעו ובגדיכם לא - תפרמו":

רש"י הירש ויקרא פרק י פסוק ט

נמצא, שאין מדובר כאן בשכרות גמורה, אלא רק בחשש סביר לערפול צלילות הדעת. משום כך השותה יין ושכר, אסור לו לעבוד במקדש (פסוק ט), להורות הלכות מקדש (פסוק י) ולפסוק הלכה למעשה (פסוק יא). כי לא התחום האפל של התרגשות הנפש והדמיון, אלא דעה צלולה ושכל חריף ומפוכח - הם הנדרשים לכל מעשי מצוות ה'. אין סמלי המקדש פונים אל הדמיון, אלא אל השכל הצלול והבהיר. כי רק השכל המשיג בבהירות, והמסיק מסקנות נכונות, והמכניס כל פרט למסגרת הכלל המתאים לו - רק הוא העשוי להדריך את צעדינו להגשים במעשינו את מצוות ה'. בני אהרן מתו, מתוך שהלכו שבי אחר התרגשות לבם. ומכאן הלקח לכל כהני העתיד ולכל מורי ההוראה בישראל: יראו עצמם רק כמשרתי המקדש וכמלמדי תורה ומקיימיה. אל ילמדו את מה שלבם אומר להם, אלא יורו את משפטי ה' ותורתו; יהיו שליחים ומדריכים לקיום מצוות - ואל יהיו בעלי דמיון טועה ומתעה. "כי - שפתי כהן ישמרו - דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא" (מלאכי ב, ז). מורה ההוראה בישראל חייב להיות תלמיד חכם כל ימיו.

רש"י הירש ויקרא פרק יא פסוק מג

אולם הפסוק שלנו מזכיר שתי תוצאות של אכילת מאכלות אסורות מן החי: שקץ ("אל - תשקצו את - נפשתיכם") וטומאה ("ולא תטמאו בהם"). אלא שהמושא של שני אלה איננו זהה: ולא תִטְמָאוּ מתייחס לכלל האישיות; ואילו "אל - תשקצו" מתייחס ל"נפשתיכם"; ואין "נפש" אלא הרצון, השואף לקרב ולרחק - שהכוח העיקרי של החיים מתגלה בו (ראה פי' בראשית א, כ). שיקוצ

נפש מפנה את מאוויי האדם למטרות המנוגדות לתורת ה'; והן התורה היא הביטוי לרצון ה'; ונמצא, שהאדם מתאוה לתועבת ה' אשר שנא. אכילת מאכלות אסורות מגבירה את התאוה להנאות אסורות. יחד עם זה היא מביאה טומאה לכלל האישיות. כבר ביארנו פעמים אחדות, שטומאה היא חוסר חירות מוסרית (ראה פי' לעיל עמ' פג, ככג). היא שיתוק הרצון המוסרי החופשי, שנועד להשתלט על כוח התאוה. הרצון החופשי הוא תנאי יסוד לקדושה - שהיא מטרת השיא של השלמות המוסרית; ואין קדוש אלא מי שמוכן - מתוך שמחה ובלא מאבק - לקיים את דרישות הרצון האלוהי. על הרצון החופשי להתנגד לתאוה, המוליכה את האדם בדרכים לא - מוסריות; ואכילת מאכלות אסורות משתקת רצון זה. נמצא, שאכילה זו משחיתה את הווייתנו הנפשית משתי בחינות: היא מביאה לידי שיקוף נפש - מעוררת ומגבירה מאוויים לא - מוסריים; יחד עם זה היא גם מביאה לידי טומאה; שהרי היא משתקת את הרצון המוסרי החופשי, שנועד להשתלט על אותם מאוויים. אף אין זה רחוק לומר, שהטומאה היא התוצאה של השיקוף. ועתה, במקום ששתי השפעות יוצאות להשחית - מבחינה חיובית ומבחינה שלילית - שם קרובה, בסופו של דבר, סכנת -:

ונטמתם בס. כבר עמדנו לעיל (עמ' ככג) על קירבת שורש "טמא" עם "דמע" ו"טמע". בלשון חז"ל "דמע" מורה על תערובת; ואילו "טמע" מציין התבטלות גמורה ללא היכר - ביטולו של מיעוט ברוב זר. אף הזכרנו שם את שורש "טמה"; משורש זה נגזר "טמיון" בלשון חז"ל, המורה על אבדון גמור. כאן "ונטמתם" נגזר מ"טמה", ולא מ"טמא". ונראה לנו, ש"טמא" מציין את ההתחלה - ו"טמה" את הסוף - של שיתוק הכוח המוסרי החופשי. נמצא, ש"טמה" מציין את הדיוטה התחתונה של אבדן החירות המוסרית; ובמקום שהאישיות נועדה לשלוט, הרי היא כפופה לכורח השיעבוד החושני. האדם נכנס בבחירתו החופשית לשלב הראשון של הטומאה; משום כך נאמר כאן "תִּטְמָאוּ" בבנין חוזה; ואילו השלבים האחרונים אינם אלא תוצאות הבאות מאליהן; האדם רק סביל ביחס אליהן; משום כך נאמר כאן "ונטמתם" בבנין סביל:

כשאדם מתחיל עם עברה, לאחר זמן, נעשית לו כהיתר. עברה גוררת עברה, ועל האדם לעצור את הטומאה בהתחלה, שלא יבוא לידי טמיון.

רש"ר הירש ויקרא פרק יא פסוק מד

כי קדוש אני: שכן קדושה זו - באידיאליות המוחלטת והחופשית שלה - היא היא המציינת את מהותי; בה תלוי גם היסוד של ייעודכם להתקדש - והסיבה של כושרכם להשיגו. הואיל ואני קדוש - לכן "והתקדשתם" ולכן "והייתם קדשים". קדושתו היא היסוד של "והתקדשתם". הואיל ואני קדוש, חייבים גם הקרובים לי להיות קדושים כמוני. וקדושתו היא סיבת "והייתם קדשים". הואיל ואני קדוש, יכולים אתם להיות קדושים. נשמה שנפחתי בכם משלי - מעלה אתכם מעל כל כורח גופני; בה שיתפתי אתכם בקדושתו ומסרתי לכם חירות מוסרית; ולפיכך שומה עליכם להיות כאלוהים: עליכם לשלוט בעולם הקטן של הכוחות שמסרתי לשלטונכם בטבעכם החושני - כדרך שאני כאל חופשי שולט בכל הכוחות בעולם הגדול כולו. האל האישי והחופשי ערב לאדם האישי והחופשי. הואיל ואני קדוש - חייבים אתם להתקדש ויכולים אתם להיות קדושים!:

זה שאנו קרובים לה, נותן לנו החיזוק להיות קדושים כה'.